

ספר משלי

עם באור הגר"א

השלם המגוד

מתגאון האמת החסיד המפרסם מופת הדור בוצינא קדישא
אור המפלא חסידא ופרישא רבן של כל בני הגולה
וכל רו לא אנים ליה מרנא ורבנא
מורנו הרב רבי אליהו זכרנו לברכה לחיי העולם הבא
בן מורנו הרב רבי שלמה זלמן זכר צדיק לברכה
מקהלה קדושה וילנא יצ"ו

מהדורת פאר זו מופיעה באותיות מאירות עינים,
מגודת, מוגהת ומתקנת, עם ציונים, מראי מקומות ומפתחות מפורטות
לתנ"ך, חז"ל, זהר, ספרים וענינים.

נדפסה מחדש

על פי דפוס ראשון שהודפס על ידי תלמידו הותיק והנצללה,

הרב המפלא ומופלג בתורה וביראה

מורנו רבי מנחם מענדל זכר צדיק לברכה

בן הרב רבי ברוך בענדט זכרנו לברכה

מקהלה קדושה חאסדאויטש יצ"ו

משנת תקנ"ח לפרט קטן פה ק"ק שקלאוו

וכן הוספנו פרשי הגר"א

"חמדה גנוזה" ו"לקוטי הגר"א" ו"ברק השחר" מכתב יד

מגוד, עם כל ההשקמות שהושקמו מהדפוסים הקודמים,

וגם הוספנו הקדמת הרב הג"ל המדבר במהות הבאור בכללות ובפרטות,

שמשום מה הושקמה מכל המהדורות

שנת תשנ"ד

פה עיר הקדש ירושלים תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

תוכן הספר

- א. הקדמת המו"ל.
  - ב. טבלאות וציורים.
  - ג. קיצור תולדות רבינו הגר"א מוילנא זי"ע מאת המו"ל.
  - ד. קיצור תולדות הגאון מורינו מנחם מנדל משקלאוו זצ"ל מאת המו"ל.
  - ה. קיצור תולדות הרב הגאון יצחק אייזיק חבר זצ"ל מאת המו"ל.
  - ו. הקדמת מאור הגולה רבינו חיים מוולאזין זצ"ל. מועתק מספר "ספרא דצניעותא".
  - ז. הקדמת רבינו הגאון מנחם מנדל מחסלויטש – שקלאוו זצ"ל. מועתק מספר פי' הגר"א עמ"ס אבות.
  - ח. הסכמת מורי צדק דק"ק שקלאוו.
  - ט. הקדמת רבינו הגאון רבי מנחם מנדל הנ"ל על פירוש הגר"א משלי.
  - י. צילום שער הספר "משלי" עם פירוש "הגר"א" דפוס ראשון.
- * * *
- יא. משלי עם "פירוש הגר"א" מפרק א' עד פרק כ"ט. עם הגהות מאת רבינו מנחם מנדל זצ"ל הנ"ל אשר בתוך שתי חצאי עגולים או מרובעים, כולל כל ההשמטות מדפוסים מאוחרים, כל זה הודפס ע"פ דפוס ראשון שקלאוו שנת תקנ"ח ע"י תלמיד רבינו הגר"א מורינו הרב מנחם מנדל משקלאוו זצ"ל.
  - יב. "ברק השחר" פרקים ל-לא. הודפסו ע"פ דפוס ראשון שנת תרכ"ג בוילנא ע"י מורינו הרב שמואל מלצאן זצ"ל. בהסכמת הגאון מורינו אברהם שמחה אב"ד אמציסלאב זצ"ל.
  - יג. "חמדה גנוזה" פירוש הגר"א משלי פרק א-ב. כל זה ע"פ דפוס וילנא שנת תרמ"ה שהדפיס הרב שמואל לוריא ז"ל עם הג"ה של המדפיס הנ"ל אשר בתוך שתי חצאי העיגולים.
  - יד. "ליקוטי הגר"א" פרקים א, ל, לא, על פי דפוס ירושלים ת"ו שנת תשכ"ג.
  - טו. מפתחות לתנ"ך ש"ס מדרשים זוהר וספרי האר"י.
  - טז. מפתחות ענינים מאת המו"ל.
  - יז. שמות נרדפים מועתק מספר "ברק השחר" וילנא תרכ"ג, שהודפס ע"י הרב שמואל מלצאן זצ"ל, עם הוספות מאת המו"ל.
  - יח. הסכמת בן אחיו של הגאון מורינו ר' חיים מוולאזין זצ"ל לקונטרס ברק השחר הנ"ל.
  - יט. מכתב "עלים לתרופה" דפוס מינסק תקצ"ו מאת רבינו הגר"א זי"ע.
  - כ. מכתב "עלים לתרופה" נוסח ארם צובא תרכ"ו מאת רבינו הגר"א זי"ע.
  - כא. "עלית קיר" על משלי, מועתק מספר עליות אליהו.
  - כב. תמונת רבינו הגר"א, העתקה נדירה על פי ציור קדמון הנמצא במוזיאון וילנא.

מבוא והקדמת מילין

מדבר במהות כלל המדות ותיקונן

ובמהות פירוש רבינו הגר"א לספר משלי בפרט

בראשית בריאת שמים ממעל, והארץ והים מתחת, וארבע הרוחות שבינותם, שהם ששה קצוות, עד סוף כל רבבות העולמות לאין מספר, וכל ברואי מעלה – ומטה אשר נמצא בהם, הכולל: שבעה רקיעים, שמש וירח וכוכבים, אור וחושך – הכל נחלק לארבעה יסודות, שהם: **אש**, **רוח**, **מים**, **עפר**. וכן הכל נחלק לארבע בחינות, שהם: **דומם**, **צומח**, **חי**, **מדבר**. הכל לפי הדרגה הרוחנית והחמרית שלהם.

על כולם נאמר שנבראו ונעשו על פי מידה מושלמת בכל מידה נכונה. והכל עומדים בגבולם הנכון להם מרגע הראשון להוויתם. ואין פורץ ואין עובר גבולו שחוקק לו כמלוא נימא, חק נתן ולא יעבור, כמצות הבורא יתברך, מהטיפה האחרונה שביסוד המים, עד גרגיר אבק החול שביסוד העפר, מגבול הדומם לאמצעי שבין הדומם לצומח עד גבול החי והאמצעי שבינו לבין דרגת המדבר. על כל הדברים האלו אמר הנביא ישעיהו (מ, יב-טו): **מי מדד בשעלו מים, ושמים בורת תיכון, וכל בשליש עפר הארץ, ושקל בפלם הרים, ונבעות במאונים. מי תיכן את רוח ה' וגומר.** הן גוים כמר מדלי וכשחק מאונים נחשבו, הן איים כדק יטול. וכן אמר איוב (כח, כה): **לעשות לרוח משקל, ומים תיכן במידה.**

הנה הנביא ישעיהו הזכיר בזה כל אופני המדות, והם: **שעל**, **ורת**, **שליש**, **משקל**, **פלם**, **מאונים** – שש מדות נגד ששה קצוות העולם. וכן דיבר על כל ארבעת היסודות של כלל יסודי תבל ומלואה, שהם: **אש**, **מים**, **עפר**, **רוח** – בכללות, וכל העולמות לאלפי רבבות כולם עד הפרט האחרון וסוף תכליתם באים מכח הפועל יוצא של ארבעה יסודות אלו, וכל פרטי פרטים של כמאה יסודות הידועים לנו עד זמננו כיום הזה – כולם שייכים לכלל חלוקת ארבעת היסודות הנזכרים.

ובאמת אין שום יסוד וגרעין שאין בו מארבעה היסודות, רק שהם יותר נעלמים. דאם לא כן, איך נעשית האש הנוראה בביקוע יסוד הגרעין. ועוד נראה בזה, דבאמת יש תרי"ג יסודות, כמו שיתבאר להלן. ואפשר, שמה שרואים בתוך הגרעין של יסוד האטום כעין מראה אש, כדוגמת עיגול כביצה, ונקראים בשמות ובמספרים שונים, הם האורות של חלקיקי תרי"ג היסודות הפרטים, והם בחינת אור פנימי, ואור מקיף, אור ישר ואור חוזר, שהם הצורה, וניצוצי החיות, שנמצא בכל חומר. ואין כאן המקום להאריך בזה, ובאתי רק לעורר ולומר עד היכן הדברים מגיעים, ודי לנו בזה. ועוד נכתוב בזה להלן בענין ג' האורות הנ"ל, ובענין הכלים שלהם שהם הספירות, עיי"ש.

וכבר כתבנו שכל הנבראים יש להם מידה וגבול, ואין אחד יוצא מדפוס שלו ונוגע בגבול אחר, הן הנברא הגדול מאוד בחומר ורוח, עד הנברא האפסי הקטן ביותר אשר בחומר ורוח, מהנקודה הראשונה של ראשית ההויה עד אחרון החלקיק האטומי היסודי של כל הנבראים. וכן אמר איוב (לח, כה): **מי פילג לשטף תעלה וגומר, ואמרינן בב"ב (דף טז) שכל טיפה וטיפה של מים יוצאת מדפוס אחד, ואין אחת נוגעת בחברתה.** וכן עיין עוד שם דכל נימה וכל שיערה יש לה גומא לעצמה, ואין שתי שערות יוצאות מגומא אחת וכו'. ולהלן עוד נכתוב בזה, ואכ"מ. וכן אמר ירמיהו (ה, כב): **אשר שמתי**

כא הטתו ברב לקחה בחלק שפתיה תדיתנה;
 כב הולך אחריה פתאם כשור אל טבח יבא וקעבם
 אל מוסר אויל;
 כג עד יפלה חץ כבדו כמהר צפור אל פח ולא ידע
 כי בנפשו הוא;

פירוש רבינו אליהו מוילנא

קץ יחור ויבוא לביתו, אז יהיו המצות בשלמות, אבל עקשו אין בענין נזהגות, ולכן אל תשית לבך עליהן, שעכשו אף אם תרדף אחריהן לא תשיג.

(כא) הטתו ברב לקחה, כמו שאמר (פסל סטק יז): והחזיקה בו, ואמר לנו לקחה, הוא נגד 'ונשקה לו' (סג): 'בחלק שפתיה' - בזה שתאמר לו במה 'שפתיך' מכל וכל, כי מתחלה כמה שלקחה אותו והחזיקה בו הטהור, וזה נוטה ערין לקאן ולקאן, אבל בדבוריה הדיחה אותו מכל וכל.

(כב) הולך אחריה, כיון שמדיחה אותו מדרך חיים, אז הולך הוא בדרך אחריה ואינה צריכה עוד לפתות אותו, פתאם, נגד מה שאמרה לצל ימי: נפתי משכבי, והיגו שיעשה תשובה אחר-כך, לבך אמר 'פתאם כשור אל טבח', ולא ידע כי נכון כידו יום חשף, והן ארבעה דינין שיעברו עליו מיתה וחיבת הקבר, כף הקלע וגיהנם, נגד מיתה אמר: הולך אחריה כמו שכתב בזהר פרשת ויצא (קמח, ב), כסתרי-תורה: באשר היא יודעת למה נשמה, אז הוא טובר שאכא עקשו גס-כין למלאת תאוונה, אבל היא הושבה על ענף וממיתה אותו, וזהו 'הולך', ועוד: 'הולך אחריה', כמו שאמר חזקוני (סוה ג, ב), ורגליהו דבר אנש אנון ערבין בה, לאתר דמתבעי הקין מביה ימה, והוא בעצמו הולך למות, ובעבם א"ל מוסר אויל, זהו חבטו הקבץ ושורף אותו כאנס הנחש, את כל אבר ואבר שנהנה בעולם הזה על המעוה.

(כג) עד יפלה חץ כבדו, הוא כף הקלע, שזרקין אותו מקום לקחה ופלאכי תלה זורקין בו חצים וקלבים אוכלין אותו, כמהר צפור אל פח הוא הגיהנם, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (פסל ג, כג): ואל יבטיחך יצרך שישארה בית כנוס לך, היגו שמתחלה דנין אותו ביסורים קשים ומרים קליון על

ז ועתה בנים שמעו לי והקשיבו לאמרי פי:
 ז אל ישט אל דרכיה לבך אל תתע בנתיבותיה;
 ז כי רבים חללים הפילה ועצמים כל הרגיה:

פירוש רבינו אליהו מוילנא

שכאשר רואה את הגיהנם חושב להסתר את עצמו בו מהם, וזהו: שהשאל בית כנוס לך, כלומר, תחשב לנוס לשם מן היסורין, הרי היסורין שקדם הגיהנם הן קשין יותר מגיהנם, וזהו: כצפור אל פח יגוס כעצמו, כן יגוס הוא לגיהנם, ולא ידע כי בנפשו הוא, שעד הגיהנם ידון הגוף, ובגיהנם ידון את הנפש.

(כד) ועתה בנים שמעו לי, כלומר, תקבלו לעשות, והוא חקמה, והקשיבו לאמרי פי, היא בינה, שצריך להקשיב את כל הדברים כדי שיבין דבר מתוך דבר, וכמו שכתוב (פסל ג, ב): להקשיב לדעת בינה.

(כה) אל ישט אל דרכיה, הוא נגד החקמה, שצריך הוא באתגליא, והחקמה הוא באתגליא, כמו שכתבתי למעלה (כ טו), (וכג ולכן אמר 'אל ישט' לשון שטות, כי הוא שטות, שאין לו הנאה בעולם הזה ועולם הבא.) אל תתע בנתיבותיה, הוא נגד התאוה, שהוא באתכסאי בביתו, לכן אמר 'נתיבותיה' (וכג ומפני שהתאוה לפי הנראה הוא טוב, לכן אמר 'אל תתע') וכן פנימיות וחיצוניות.

(כו) כי רבים חללים, הוא נגד התאוה, שהוא הפוף התורה, שיושב גס-כין בביתו ולומד, וזה יושב בביתו ואינו לומד, רק ממלא תאונו, לכן אמר 'רבים חללים הפילה', כי רבים הוא בתורה, כסוד: רב, רבי, רבן, ואמרו 'חללים', כי התאוה הוא בכפנים, לכן אמר 'חללים', שתלל הוא גס-כין בכפנים, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (נדרים י, ז): רשעים בחייהם קרויים מתים, ודתיים חיים, ואתה חלל רשע וגוי, והינו כנפש, ובעצמים כ"ל הרגיה, הוא נגד החקמה, שהוא נגד המצות, אומר 'עצמים', שהוא גבור באברים שהן המצוות, כלומר שהחקמה הורג אף הכעלי-מצות, לפי שהוא הפוף המצוה, וזהו: כמו המצות צריך לרדף אחריהן, כמו שכתוב (נדרים ט, ב): ובמצותיך רדף נפשי, כן הבעל החקמה הוא רודף תמיד, כמו שפרשנו למעלה (כ טו), אמר 'הרגיה', לפי שהחקמה הוא בגלוי, וכן האברים והמצות הן בגלוי, לכן אמר 'הרגיה' באתגליא.